

GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul III Luna Aprilie–Mai–Iunie 1925 Nr. 4–6

Umiliri fizice și morale.

Dl Pan Halipa, deputat țărănist, fost ministru, fost președinte al Sfatului Țării în Basarabia, și-a vizitat un prietin în comuna Popești și la locuința lui particulară a avut cu el o convorbire de natură politică. A fost deținut și dus cu escortă la Zgurița. A fost introdus în localul subprefecturii, unde deputatul pe lângă toate protestările, a fost palmuit. Cititorii noștrii nu sunt în măsură să cunoască așa bine istoria Basarabiei și de aceea nu va fi superfluu să adăogăm, că dl Pan Halipa e un învățat, la vârsta de 50 ani, cu barbă, poartă ochelari, care sub regimul țarist a fost unul dintre conducătorii și inițiatorii spiritului național din Basarabia, a editat gazete și cărți românești și cu atâta îndrăzneală protesta împotriva absolutismului țarist atot puternic, încât ani dealungul a înfundat temnițele. A fost mai departe unul dintre leaderii mișcării, din care a rezultat alipirea Basarabiei la România. Dl Pan Halipa a fost președintele Sfatului Țării, care a declarat unirea și după alipire a reprezentat Basarabia în guvernul României. E și azi membrul parlamentului și cu toate că nu are o natură atât de fericită, ca să se țină de partidul liberal, ca deputat țărănist se bucură de stima și reputația generală. Ceeace nici nu e minune, doar unirea nu a fost așa demult, ca opinia publică română să fie putut uita serviciile dlui Pan Halipa.

Suntem siguri, că guvernul va învăța omenie pe locotenentul de jandarmi, care a palmuit și a deținut pe dl Pan Halipa. Il va face să citească legea despre imunitatea parlamentară care interzice ca un deputat să fie deținut, afară de cazul unei crime și când e prins în flagrant. Dar în cazul prezent nu poate fi

vorba de așa ceva. În Basarabia e stare de asediu, ca și la Cluj ori Lugoj, dar legea nu credem să interzică unui deputat a-și căuta un prietin la locuința lui particulară. Iar regulament, care să permită unui locotenent de jandarmi pălmuirea cuiva, cu toată siguranța nu există. Repetăm, că după modesta noastră părere, guvernul va aplica pentru insulta adusă deputatului țărănist aceleași sancțiuni aspre, cari le-ar fi aplicat în cazul când ar fi fost pălmuț un deputat liberal. Sau ca să vorbim mai precis: guvernul va aplica sancțiuni pentru abuzul de putere în aceeași măsură, în care a aplicat față de ofensele aduse până acum.

*

Dl Dobrescu, naționalist, e președintele Uniunii avocaților din România, unul dintre cei mai distinși juriști ai României, altfel cu greu ar fi ajuns în fruntea tuturor avocaților țării. Cu câteva săptămâni înainte, la alegerea de senator de Gorj, dl Dobrescu a avut cu ofițerul de jandarmi un diferend, a cărui rezultat a fost, că dl Dobrescu a primit câteva palme. Ziarele au scris prim-articoli asupra cazului, s'au rostit și în parlament câteva interpelări, cerând pedepsirea ofițerului uitat de sine.

Până acum nu a apărut nici un fel de comunicat asupra rezultatului anchetei, ce autoritățile au promis în această direcție. Noi însă suntem convinși, că ancheta de fapt a fost pornită și că ofițerul care abuzează de puterea sa, își primește pedeapsa exemplară care cu nimic nu va fi mai mică, ca atunci, când cel pălmuț s'ar fi ținut de partidul dela putere nu de cel național. E firmă această convingere a noastră. Dar tot atât de firmă ni e și convingerea, că dacă în lungile săptămâni trecute dela palmele primite de dl Dobrescu, s'ar fi încheiat această anchetă și s'ar fi publicat pedeapsa vinovatului, n'ar fi urmat palmele date dlui Halipa. Ceeace ar fi fost foarte avantajos și din punctul de vedere al guvernului, căci inzadar, populația basarabeană română ține mult la conducătorul mișcării sale de libertate și nu credem să se bucure, ca cel ce a suferit temnițe sub țari, poate primi palme în Basarabia eliberată.

Dl Nicolae Iorga... dar despre el cititorii noștri știu, cine e. O știe și partidul liberal, pentru că până acum decâteori a luat cuvânt, chiar dacă a fost necruțator față de guvern, a fost aplaudat mereu de majoritate.

Să ia exemplu ceilalți șefi ai opoziției dela el – scriau gazetele liberale. Căci dl Iorga e un politician drept, obiectiv,

pe lângă aceea că e un mare învățat și scriitor. Acum dl Iorga cu câteva luni înainte a mers la Sorbona, la Paris și acolo a ținut prelegeri de mare interes din istoria și literatura români.

Semioficiosul guvernului a scris un primarticol despre el sub titlul: Nicolae Iorga – ambasadorul cultural al României. Era foarte frumos dela liberali.

Cu atât mai mult ne pune pe gânduri primarticolul scris de dl Iorga într'un număr mai recent al gazetei sale «*Neamul Românesc*» titlul acestuia e: Cum devii om de nimica? In acest articol scris într'un ton plin de amărăciune, dl Iorga povestește, ce au scris despre el gazetele liberale în numerii mai din urmă.

Au scris, că e om de nimica, ticălos. Ce s'a întâmplat? Nimic alta, decât că dl Iorga a fuzionat cu partidul național.

La articolul dlui Iorga și răspunde *Viitorul*. Nu ei s'au schimbat, zice, ci dl Iorga și de aceea s'a schimbat părerea lor despre el. „Am ținut de necesar, să le comunicăm acestea dlui Iorga, scrie *Viitorul* nu atât cu referire la trecut, ci din punctul de vedere al viitorului. Pe față: dacă dl Iorga tot așa continuă, atunci deodată vor deveni rele cărțile lui cari până aci erau atât de eminente și se întorc pe dos toate laudele, pe cari le-a primit până acum dela liberali.

Partidul național e dușmanul țării, dl Iorga a fuzionat cu partidul național, deci dl Iorga e dușmanul țării. Așa sună silogismul liberal, în numele căruia dl Iorga primește primele pălmi morale. (Nici aceea să nu o uităm – însuș dl Irga a spus-o în Cameră – că la o alegere nu demult a fost deținut și purtat pe jos 20 km. sub escortă.) După modesta noastră părere, partidul liberal a procedat acum față de dl Iorga tot atât de drept, ca și când el nu s'ar ține de partidul național, ci de cel liberal. Ori nu?

Dl Gyárfás Elemér a spus-o la Ciuc, după alegere, că Dumnezeu să ne dea putere la suportarea marei umiliri. Ce să zică dl Pan Halipa, ce să zică dl Dobrescu, ce să zică dl Iorga?

Ca ce zicem noi? Dacă palmele fizice și morale unesc într'o roșeață de rușine, forțele oamenilor de valoare al României, atunci umilitorii înșiși arată calea: să se unească cei bine intenționați, cei cinstiți, să se unească în opera constructivă, în respectarea reciprocă, a convingerilor. Această unire va însemna înfrângerea volnicilor și a necinstiților.

Proclamația

Partidului Maghiar asupra abuzurilor dela alegerea de senator din județul Ciuc.

La alegerea de senator din județul Ciuc organele guvernului prin volnicie brutală și săvârșind mai multe nelegiuiri, au îndepărtat dela urne pe bărbații de încredere ai Partidului Maghiar și în absența acestora, cu mijloacele cele mai cinice au falsificat voința poporului, care s'a manifestat în acord impunător pe lângă candidatul maghiar.

Consiliul prezidențial al Partidului Maghiar constată în publicitate, *că în conformitate cu art. 56 din legea electorală, alegerea începută are să se continue fără întrerupere și în sensul art. 45, dacă vre-un partid nu dorește să facă uz de dreptul său de a-și pune bărbați de încredere și de legătură, celelalte partide totuș pot pune asemenea bărbați.*

Constată consiliul prezidențial, că aceste dispozițiuni ale legii la alegerea de senator de Ciuc, puterea guvernamentală le-a călcat în chip flagrant. Consiliul prezidențial are la dispoziția sa dovezi documentare și martori, în baza cărora s'a adevărit fără îndoială, că în noaptea alegerii mâini păcătoase au falsificat conținutul urnelor.

Bazat pe aceste dovezi, consiliul prezidențial a decis, că dând expresiune stimei, ce o are pentru constituția și legile țării, face încercarea de a se sana brutală violare de drepturi prin lege și prin forul indicat a o face, deci *mandatul obținut pe cale ilegală îl atacă înaintea Senatului.* Dar și până când Senatul ar lua poziție în această chestie, consiliul prezidențial în numele Partidului Maghiar și al tuturor maghiarilor, cu cea mai mare indignare protestează împotriva nelegiuirilor, călcărilor drepturi și falsificărilor. Consiliul prezidențial consideră abuzurile din Ciuc de doleanța comună a *tuturor maghiarilor* și dă expresiune și convingerii, cumcă o asemenea ofensă brutală adusă minorității maghiare *nici decum nu servește interesele importante ale consolidării statului.*

Consiliul prezidențial mulțumește emoționat secuilor din Cine pentru că cu ocaziunea aceasta într'o unire atât de solidară și înălțătoare și cu o disciplină fără păreche, au pășit la luptă pentru candidatul maghiarilor. Mulțumirea și recunoștința Partidului Maghiar însoțește mișcarea impunătoare a secuilor din Ciuc, *care e cheazășia sigură a succesului, care la urma-urmelor nu poate lipsi.*

Abuzurile păcătoase provoacă indignarea legitimă a opiniei publice, blestemul acesteia se revarsă asupra făptuitorilor. Iar noi mergem înainte pe calea începută, cu capul batjocorit, dar înălțat, cu inima încrezătoare.

Din decisele ședinței consiliului prezidențial al Partidului Maghiar, ținute în Cluj la 28 Aprilie 1925.

Dr. Deák, secretar.   **Stefan Ugron**,   președinte.

Acțiunea de protestare a Partidului Maghiar contra ilegalităților comise la alegerea din Ciuc.

Domnilor Senatori!

În legătură cu contestația anunțată contra mandatului d-lui Florea Iuliu, declarat ales cu ocaziunea alegerilor ținute în zilele de 24 și 25 Aprilie 1925, pentru alegerea unui senator în jud. Ciuc, am onoare a motiva în următoarele această contestație anunțată de noi:

Înainte de toate trebuie să declar hotărât, că contestația noastră e bazată numai pe fapte concrete. Dar chiar mulțimea acestor date concrete va arăta mai precisi ca orice, că dela întâiul moment al începerii alegerilor până la încheierea acestora s'au comis o grămadă de violări de lege fie de către organele competente, fie de către persoane incompetente, dar comise în mod intenționat, ca în acest județ cu populație exclusivă și de baștină maghiară să se împiedice cu orice preț alegerea d-lui Gyárfás Elemér, candidatul Partidului Maghiar.

Încălcările legii electorale sunt următoarele:

1. Prin deciziunea Nr. 19/1925 Elect. a fost numit ca președintele biroului electoral Fanu Stănescu, locuitor în Mercurea-Ciuc.

Or, al. 2 din art. 35 al decretului-lege referitor la alegeri, dispune în modul următor: „ca președinți și membrii ai acestor birouri pot fi aleși numai bărbați, cari au drept de alegător în una din circumscripțiile din județ”.

Conform acestei dispozițiuni nu putea să fie președinte cel care nu avea drept de alegător în județul Ciuc.

Nici chiar membrii birourilor din secțiile electorale în cea mai mare parte nu aveau dreptul de vot în județul Ciuc și astfel tot în baza dispozițiunilor de mai sus aceștia nici nu puteau fi încredințați cu funcțiuni în legătură cu alegerea. În jud. Ciuc nu au drept de vot Bucur Gavril, președintele secției electorale Făget, Mansch Reinhold, substituit de secretar la secția Tușnad, Bucur Partenie, secretarul secției Făget și Weinberger Adolf, secretarul secției Voșlab.

2. Art. 20 din legea susamintită spune: „Compunerea secțiilor de votare e de atribuțiunea biroului electoral central. Hotărârea adusă va fi înaintată spre aprobare resortului de interne, care o poate schimba.

Publicațiunea Nr. 5/1925 Elect., prin care la 1 Aprilie 1925 s’au fixat alegerile, conținea împărțirea secțiilor. Această împărțire însă prin deciziunea Nr. 19/1925 Elect. dela 17 Aprilie 1925 a fost schimbată, fără ca această schimbare să se fi înaintat Ministerului de Interne pentru aprobare.

Al. 8 din art. 37 dispune: „Această publicațiune va fi trimisă la primăria fiecărei comune (oraș) din circumscripțiunile electorale, care e datoare a o afișa și a o aduce la cunoștință în modul obișnuit cel puțin cu 10 zile înainte de alegere”.

Astfel deci această nouă împărțire ar fi trebuit trimisă fiecărei primării la timp, ca acestea să o publice cel puțin cu 10 zile înainte de alegeri.

Publicațiunea dela 17 Aprilie 1925, care conținea noua împărțire, a apărut cu 7 zile înainte de alegeri. Pentru a prezenta un exemplu țin să amintesc, că comuna Sântimbru prin publicațiunea întâia a fost împărțită secției Cozmeni, prin publicațiunea a doua s’a împărțit secției Armași, iară în preziua alegerii la ordinul telefonic al Subprefectului a trebuit să voteze la Ciuc-Sân-Mărtin. Aceasta o dovedește actele alegerii.

Tot așa și alte comune prin ordine verbale au fost trimise să voteze la secții deosebite.

3. Al. 2 din art. 19 al legii amintite hotărăște: „La compunerea secțiilor de votare comunele vor fi astfel grupate, ca alegătorii să voteze în comuna lor de domiciliu. Dacă însă o astfel de grupare ar fi împreună cu greutate, se pot grupa și mai multe comune învecinate într'o secție de votare, dar comunele astfel grupate nu pot fi mai departe decât cel mult 10–15 km. dela comuna reședință a secției de votare”.

Cu toate acestea comuna Ditrău a fost împărțită la secția de votare Varviz, aflătoare la 19 km., comuna Joseni la secția Remetea dela 17 km. și astfel și alte comune.

4. Art. 37 dispune: „Biroul electoral central va aduce fără amânare la cunoștința alegătorilor măsurile luate pentru pregătirea alegerilor printr'o publicațiune, care va conține:

a) zia alegerii și ora de începere.

Este deci evident, că pentru efectuarea votărei se va fixa o singură zi și nu mai multe.

Al. 1. din art. 56 dispune mai departe: Votarea începută este a-se continua fără întrerupere.

Această dispozițiune arată precis, că nu se admite întrerupere sub nici un motiv, mai departe că votarea începută se va continua și noaptea fără întrerupere.

Cu toate acestea publicațiunea No. 5/1925 Elect. dela 1 Aprilie 1925 dată de biroul electoral central a fixat două zile pentru votare și anume zilele de 24 și 25 Aprilie 1925. Această dispozițiune servea ca un act pregător pentru alegere, precum se va vedea aceasta din cele următoare.

5. Fraza întâia din art. 28 hotărăște: Deodată cu înscrierea în liste se va înscrie pentru fiecare alegător un certificat pe baza căruia alegătorul își va exercita dreptul de vot pentru alegerea la Adunarea deputaților și pentru Senat, la secția de votare a comunei de domiciliu. Se va da certificat deosebit pentru alegerea la Adunarea deputaților și Senat

Al. 3 din acest articol conține: Certificatul va fi înmănat alegătorului, după încheierea listelor, cu dovadă de primire, în termen de 8 zile înainte de prima zi a alegerilor.

Contrar acestei dispozițiuni legale în mai multe comune nu s'au dat certificatele de alegător, pentru că aceștia să poată

exercita în mod corespunzător dreptul de vot. Astfel în Leliceni și Misantea nu s-au dat certificate și astfel nu s-a putut vota.

6. Al. 2 din art. 59 spune: Buletinul fiecărui candidat (fiecărei liste) va fi tipărit pe hârtie de alta culoare; culoarea va fi determinată de președintele alegerii în ziua de prezentarea candidaturilor.

Președintele alegerilor a și stabilit culoarea buletinelor de votare deja cu ocaziunea anunțării candidaturilor. Cu toate acestea însă numai cu două zile înainte de începerea votării conform publicațiunii No. 12/1925 Elect. culorile au fost schimbate. Astfel această publicațiune în cele mai multe comune nici nu a sosit și unde chiar au și sosit nu a fost afișată. În comuna Tușnad în preziua votării publicațiunea aceasta nu a fost afișată, în comuna Frumoasa afișarea s'a făcut în ziua de 24 Aprilie dimineața în momentul începerei votării. Tot la fel s'a procedat și în alte părți. Tendința este evidentă. Prin aceasta s'a căutat ca d. Gyárfás Elemér să fie pus în imposibilitatea de a da alegătorilor săi buletine corespunzătoare – este doar deobște cunoscut că nu în fiecare comună există o imprimerie, și nu în tot locul se poate găsi hârtie în culoarea dorită de președinte – când lucrul natural alegătorii dlui Florea Iuliu au fost îndeajuns provăzuți cu buletine în culoarea nouă.

7. Al. 1 și 2 dispune: Votul este secret Alegătorul votează cu buletin de vot, pus în plic închis.

Intențiunea legii este clară. A voit să împiedece ea cu ocaziunea depunerii buletinelor, înainte de despuierea urmei, să nu se poată constata că pentru care candidat votează alegătorii. Cu toate acestea însă sau: utilizat plicuri cu totul transparente pentru că oamenii și încredințații dlui Florea Iuliu să poată constatat pentru cine s'a votat și că ce măsuri să ia pentru asigurarea succesului. Acest fapt îl dovedesc o mulțime de martori, ca dr. Imre Gavril, Holló Gavril, Michna Rudolf, locuitori în Mercurea-Ciucului, dr. Marton Gavril, locuitor în Ciuc-Sân-Mantin, Karl Albert din Gheorgeni, Bartha Francisc din Casinul nou și Teodor Anton locuitor în Tulgheș.

8. Al. 1 și 2 din art. 45 dispune: Bărbații de încredere pot aplica încredințați speciali, în scopul de a ține legătură între alegători și biroul de votare, în asemenea număr și cu asemenea drepturi de fiecare candidat.

Daci vreun partid nu dorește să uzeze de acest drept, celelalte partide pot să aplice încredințați speciali.

Cu toate acestea președinții secțiilor de votare au interzis ca bărbații de încredere al dlui Gyárfás Elemér să numească încredințați speciali cu motivarea că nici bărbații de încredere al dlui Florea Iuliu nu au aplicat de aceștia, cu toate că acești încredințați aveau legitimațiile date de către președintele biroului electoral central. Astfel a fost respins în Ciuc-Sân-Martin Dr. Nagy Eugen, a cărui legitimație a fost ruptă de Nádasi Béla președintele secției, în Tușnad Dr. Botoș Ștefan și Visel Ioan, cari au fost espulzați din comună de către jandarmi, precum se poate constata din raportul lor, care se va ceti, la Frumoasa Dr. Erős Petru, care a fost deținut chiar de jandarmerie, în Carta Dr. Daradits Félix, în Ciumani Török Francisc, care a fost oprit să iase din locuința sa fiind amenințat de jandarmi cu arestare cu toate că avea legitimație, precum se va putea constata din raportul ce va fi prezentat.

9. Precum am spus mai sus în sensul art. 37 și 56 votarea trebuia fixată pe o singură zi și trebuia continuată fără întrerupere până la terminare. Legea a căutat în mod foarte corect ca prin această dispozițiune să împiedice orice abuz făcut în legătură cu votarea.

Conform dispozițiunilor legale s'a dat la 22 Aprilie 1925 dispozițiunea, de altcum: superfluă, deoarece era dela sine înțelesă, că începând cu începerea votărei până la terminare urnele vor fi păzite în prezența bărbaților de încredere.

În ziua de 24 Aprilie 1925 dl Péter Iulian, inspector general administrativ, a dat ordinul No. 41/1925, redactat cu mâna proprie, însă fără subscriere și fără stampilie, prin care îndruma președinții secțiilor, că votarea se va continua a doua zi, că peste noapte se va întrerupe și că în timpul acesta urnele se vor preda jandarmeriei pentru pază.

Este evident deci scopul urmărit.

Din actele biroului central se poate constata că la 24 Aprilie 1925 nici nu a existat numărul 41, deoarece în această zi sau făcut înregistrări numai până la numărul 32.

Dl Peter Iulian s'a amestecat în mersul alegerilor numai pentru, ca să falșifice rezultatul votărei, când nu avea nici un amestec și astfel în județul Giuc, unde fiecare mic funcționar este un mic rege, s'a respectat ordonanța dată în mod abuziv

de către dl Peter Iulian, absolut incompetent a dispune în acest județ.

10. În sensul art. 44, dar este și natural de altcund, bărbații de încredere în tot decursul votării pot să fie prezenți în localul de votare până la terminarea votării, pentru a putea împiedeca abuzurile și a păzi urnele și voturile date. Contrar acestei dispozițiuni, votarea a fost întreruptă pentru noapte și bărbații de încredere au fost îndepărtați de către jandarmi din localul votării și în multe locuri nu s'a permis nici chiar că urnele să fie sigilate de către bărbați de încredere. Așa s'a întâmplat în Tușnad unde nu s'a permis ca bărbații de încredere, Bors Balázs și Darvas Albert să sigileze urnele și președintele nu le-a permis nici chiar ca să se consemneze la proces verbal conform art. 44 reclamația referitoare la aceasta.

În Frumoasa Erős Iuliu și Ladó Petru bărbați de încredere au fost alungați de jandarmerie din localul de votare referindu-se aceștia la ordinul mai înalt dat de către dl Peter Iulian. Aici acești bărbați de încredere au și refuzat subscrierea procesului verbal de votare.

În Ciuc-Sân-Martin Bartha Francisc și Dr. Marton Gavril, bărbați de încredere, au fost îndepărtați de jandarmerie cu amenințări și președintele a refuzat sigilarea urnei.

În Gheorgheni bărbații de încredere Csik Eugen și Buslik Petru și Angi Stefan au fost alungați cu patul puștii din localul de votare, tot așa în comunele Racoș, Carta, Sâncrăieni, Remetea, Varviz, Ciumani și Voșlab.

11. La 24 Aprilie, în ziua întâia comisarul de poliție Gyárfás din Miercurea Ciucului a cumpărat 2000 plicuri, iară secretarul prefecturii Molnar 3000 plicuri. Aceasta o dovedește Svoboda Nicolae comerciant de hârtie și Balogh Géza locuitor în Miercurea Ciucului.

Se poate ușor presupune pentru ce a trebuit făcută această mare cumpărare.

12. Conform art. 57 dacă majoritatea alegătorilor a votat se va fixa ora de închidere.

Procesele verbale oficiale dovedesc, că în toate secțiile de votare mare majoritate din alegători a votat deja după masa zilei întâia, încă înainte de înserare, cu toate acestea votarea totuși s'a amânat pentru a doua zi. În Frumoasa a doua zi au votat numai doi înși și tot așa sa întâmplat și în Ciuc-Sân-

Martin, unde alegători foți au votat în ziua întâia și totuși votarea s'a întrerupt. Nici în secțiile cealalte a doua zi nu sau dat mai multe voturi.

Este evident că în ziua întâia votarea trebuia terminată fără a mai lăsa să treacă o noapte. Este evident că scopul întreruperi a fost ca în mod ilegal să se schimbe raportul voturilor.

13. Dupăce bărbații de încredere au fost îndepărtați din localurile de alegere târgul a fost liber.

Cum s'a procedat voi arăta în câteva cazuri:

Ferencz Iosif, locuitor în Tușnad, în noaptea de 25 Aprilie 1925 – auzind că se pregătește furarea urnelor – s'a furișat în curtea secretarului comunal și a putut să observe fereastra din nemijlocită apropiere stând la 2 metrii departare dela plutonierul de jandarmi aflător acolo. A văzut cum sublocotenentul de jandarmi Pop Ioan și plutonierul Groza au dus urna din localul votărei în sufrageria secretarului cercual Székely Ludovic, acoperind-o cu mantaua, auzind cum soția secretarului spunea „csak csendesen, csak csendesen”, (numai în liniște, numai în liniște.)

Domokos Denes, jurat comunal și soția acestuia au văzut din fereastra casei lor cum susamintiții au dus urna la secretarul cercual.

La tâmplarul Keresztes Andrei din Tușnad pentru secția Tușnad s'au comandat trei urne absolut egale și acest fapt susamintiții o pot dovedi cu jurământul lor.

În Ciuc-Sân-Martin bărbații de încredere au stabilit că urna a fost forțată și că în urnă se află alte plicuri decât cele cari au fost depuse de votanți. Aici s'a și refuzat subscrierea procesului verbal.

S'a întâmplat că la Ciuc-Sân-Martin au fost mai multe voturi decât votanți și plicurile au fost de altă culoare. Aceasta s'a constatat în procesele verbale oficiale. Voturile în plus au fost 49.

În Gheorgheni s'au găsit în urnă cu 53 voturi mai puține, decât s'au depus. Aceasta o dovedește Buslik Petru, Csik Eugen și Angi Stefan din Lazarea.

În Tulgheș Bokor Andrei, măcelar, Reichenberger Ludovic, măcelar și Szilveszter Ioan locuitor din Tulgheș au văzut cu ochii proprii cum a fost spartă urna de votare.

Sapientia sat est.

Conform art. 68 numărul voturilor trebuie să fie egal cu numărul plicurilor.

La această alegere însă s'au întâmplat deosebiri importante în această privință.

14. Din cele de mai sus este evident, că decretul-lege despre alegeri a fost violat în toate dispozițiunile sale, a fost călcat în picioare aproape în tot locul, s'au comis nenumărate abuzuri numai cu scopul ca în acest județ cu populație curat maghiară să nu poată ajunge la mandat candidatul Partidului Maghiar regnicolar, pentruca guvernul să poată spune, că acest județ Ciuc nu are nevoie de candidatul acestui partid.

Guvernul și autoritățile nici nu se gândesc că această politică cu orizonturi înguste duce la împiedecarea consolidării țării, distruge baza consolidărei, respectul și încrederea în legi.

15. Trebuie să arăt încă că dl Florea Iuliu în baza pt. 2. din art. 9. nici nu putea fi ales.

Conform acestei, dispozițiuni legale nu poate fi candidat prefectul care între ziua convocării corpului electoral și între ziua alegerilor a funcționat în circumscripția electorală respectivă în calitate oficială.

Dl Iuliu Florea în calitate de prefect a funcționat până la mijlocul lunei Aprilie 1925., aceasta o dovedește mulțimea actelor oficiale, cari se pot câștiga. Biroul electoral central a dat la; 1. Aprilie 1925. publicațiunea No. 5/1925 referitoare la alegerea de senator.

Dl Florea Iuliu în turneul său electoral referindu-e la calitatea sa de prefect și la puterea sa în legătură cu această funcție a amenințat alegătorii, așa și în comuna Bârzava, iar tot în acest timp a funcționat și în biroul său, acolo ca prefect a dat dispozițiuni orale și în scris și a locuit totacolo.

Este evident deci, că alegerea de senator a dlui Florea Iuliu nu numai a fost lipsită de formele legale, dar s'a putut face numai cu încălcarea tuturor legilor în așa fel, că numitul nu ar fi putut fi nici candidat, nici ales conform dispozițiunilor legale.

16. Conform art. 71. după terminarea votării în 24 ore listele nominale, procesele verbale și toate actele se vor preda președintelui biroului central. Aceasta însă nu s'a întâmplat nici după trei zile.

Conform art. 37. publicațiunea trebuie să conțină și ară-

tarea locului unde se va publica rezultatul alegerilor. Publicațiunea conține, că la reședința circumscripției electorale în localul de vot se va face în termen de 24 oare publicarea rezultatului. Ori aceasta s'a făcut după trecerea a 3 zile.

Aici am căutat să arăt numai în trăsături generale violările de lege mai importante întâmplate în decursul acestor alegeri.

Este foarte natural că nu poate să rămână în vigoare mandatul primit în baza acestor abuzuri și cel ales nu poate să reprezinte pe nimeni. Ar fi o rușine pentru înaltul Corp legiuitor, dacă în acest Corp ar funcționa ca membru legiuitor o persoană aleasă cu astfel de încălcări și abuzuri.

În numele legii, în numele dreptății trebuie să cer deci anularea acestor alegeri, anularea mandatului dlui Florea Iuliu și fixarea unor noi alegeri în această circumscripție.

Domnilor Senatori!

Pentru complectarea motivelor predate până acuma în legătură cu contestația anunțată contra alegerilor de senator ținute în zilele 24 și 25 Aprilie 1925 am onoare a vă mai aduce la cunoștință următoarele abuzuri și ilegalități foarte grava.

Art. 45 al. Decretului-lege referitor la alegeri dispune în legătură cu aplicarea bărbaților de încredere și a încredințaților speciali, cari pot fi aplicați pentru a controla mersul votărei și pentru a ține legătură între alegători și biroul de votare.

În aceasta privință s'au comis abuzuri aproape în toate locurile. Au fost împiedecați precum am mai amintit bărbații de încredere să controleze mersul votărei și încredințații speciali să-și îndeplinească misiunea lor. În afară de cazurile amintite până acuma, trebuie să înzist asupra următorului caz excepțional de grav. La secția de votare Ditrău Dl Liebl Ede, unul dintre bărbații de încredere s-a prezentat cu 24 oare înainte de începerea votărei la președintele secției pentru a-i prezenta certificatele eliberate sub No 20/1925 Elect. ale bărbaților de încredere Liebl Ede, László Stefan și a încredințaților speciali dr. Puskás Levente și Puskás Ludovic. În locul președintelui secției substitutul acestuia dl Urzica Teodor a luat acestea în primire și a dat despre aceasta un certificat oficial

Satisfăcând astfel cerințelor legale la începerea alegerii numiții s'au prezentat în localul votărei unde au prezentat actele de mai sus doveditoare a calității lor și au cerut să fie admiși

a-și îndeplini misiunea în legătură cu alegerea. Președintele însă cu toate acestea a refuzat a-i admite și a declarat că le permite accesul în localul votărei numai în calitate de persoane particulare. Numiții au protestat contra acestui abuz de putere în modul cel mai energic și au pretins respectarea dispozițiilor legale. La scurt timp însă jandarmaria i-a somat să se legitimeze și să părăsească localul. Aceștia s'au provocat la cele de mai sus și au cerut dela președinte să fie apărați. Președintele a refuzat însă orice intervenție și a refuzat chiar dresarea unui proces verbal despre cele întâmplate. Jandarmăria în urma acestora i-a silit ca să părăsească localul votărei. Și astfel s-a întâmplat că în acest loc votarea s-a făcut fără nici un control la liberul arbitru al organelor oficiale.

Pentru împiedecarea abuzurilor legea dispune că votarea nu poate fi întreruptă. Iară pentru tot timpul votărei precum am arătat legea permite controlul diferiților candidați. Această însă s-a încălcat aproape în tot locul în circumscripția Ciuc. Nicăeri nu s-a permis păzirea urnei și în noaptea fatală s-a putut proceda în cea mai mare libertate.

Astfel s-a putut întâmpla în afară de faptul că s'au găsit în urne mai multe voturi, decât au fost votanți, dar nu s'a avut nici chiar precauțiunea ca plicurile cu voturi substituite să fie de aceeaș formă și culoare ca cele originale. În comuna Ciuc-Sân-Martin dr. Marton Gavril avocat și Bartha Francisc preot pot să dovedească această deosebire. În comuna Racoș plicurile găsite a două zi erau noi, așezate frumos în rând, unele lipite loalaltă cu alte plicuri, și plicurile aveau culoare sură. Ori plicurile originale au fost multe nelipite, de culoare albă și multe șifonate în urma faptului că țărani alegători nu au știut cum să procedeze cu ele. Voturile băgate în urnă nici nu puteau fi puse în rând, cum au fost găsite a doua zi. Aici în ziua întâia au votat 699 alegători, iar a două zi numai 25. Voturile acestora din urmă s'au putut vedea de asupra celor substituite având culoarea albă, fiind multe șifonate și aruncate una peste cealaltă.

În comuna Ciuc-Sân-Martin a două zi s-a putut constata că urnă a fost violată. Se putea constata că cuiele urnei au fost scoase, urnă desfăcută și scândurile după manipulație puse la loc și cuiele bătute din nou. Urmele acestor manipulări se pu-

teau vedea foarte ușor. Afară de aceasta țâțânie erau astfel surubate în cât au putut fi desfăcute foarte ușor.

Acestea le dovedesc martorii dr. Marton Gavril și Bartha Eugen, cari în seara zilei întâia au fost împiedecați cu forța de către locotenentul de jandarmi de a păzi urna peste noapte.

Cel mai mare abuz în această privință s-a comis în comuna Gheorgheni. În acest loc s-a recurs la un truc. Anume votanții în acest loc primeau dela președintele dr. Dobreanu Mihail câte două buletine și două plicuri primind îndrumarea ca plicul cu buletinul candidatului ales să fie pus în urna oficială, iară celalalt tot în plic în lada aflătoare într-o cameră vecină, pe unde votanții trebuiau să iasă. Această ladă era păzită foarte minuțios de către jandarmi. Fiind suspectă această dispozițiune a președintelui și faptul că lada era păzită Csiky Eugen, Bașlic Petru, dr. Bartos Gyula și Angi Stefan au cercetat mai de aproape această ladă și au constatat, că în ladă era ascunsă o urnă cu totul asemănătoare celei din sala votărei, aceasta era în legătură cu un con cu deschizătura aplicată în ladă, fiind ascunsă prin acest con urna dinaintea vederei persoanelor neinițiate. Președintele pe fiecare alegător l-a silit să depună buletinul al doilea în acest loc.

Seara la oarele 9 s-a întrerupt votarea s-a dresat procesul verbal și s-a predat urna așezată în cutia neincuiată a biroului secretarului în pazap lutionierul de jandarmi adus în mod special dela Târgul-Mureș. Imediat a dat ordinul președintele ca toată lumea în afară de plutonier să părăsească edificiul unde s-a făcut votarea. Iară roletele pregătite anume cu câteva zile mai înainte au fost trase pentruca lumea din afară să nu poată vedea în local. Numiții au protestat contra procedeuului acestuia au cerut admiterea lor pentru păzire, să se controleze cutia din camera învecinată și să se facă sigilarea în mod reglementar a urnei. În timpul acesta cutia încriminată a fost însă îndepărtată din localul vecin și cei numiți mai sus au fost cu patul armei dați afară din local fiind amenințați și înjurați.

După acestea în local a rămas plutonierul care a făăut ce a voit. Numai grație acestui fapt și a folosirei cutiei misterioase s'a putut asigura succesul candidatului Dl Florea Iuliu în această circumscripție.

Președinții secțiilor de votare nici în acest loc și nici în celelalte locuri nu au permis ca bărbații de încredere și încredințați special să poată seara sigila și lega urna în mod special pentru a împiedeca astfel eventualele substituiri de peste noapte.

Reclamația coloniștilor din Ardeal și Banat la Liga Națiunilor.

**Onoratului Presidiu al Consiliului Societății Națiunilor
Geneva**

Domnule Președinte!

Evenimentele războiului mondial au adus la ordinea zilei, în țările orientale ale Europei, și chestia reformei agrare.

Poporul românesc din Ungaria, când la 1 Decembrie 1918 și-a deprins dreptul de autodeterminațiune, în chestia reformei agrare în punctul 5. III. al rezoluției a dorit soluția de a se micșora, după trebuință, latifundiile, a se desființa mânilor moarte și așa a se da plugarului posibilitate de a cumpăra pământ (arător, pășune, pădure) cel puțin atâta, cât e suficient pentru susținerea lui și a familiei lui.

Noi subsemnații suntem exclusiv plugari, între noi nimeni nu are mai mult pământ, ca cât putem lucra cu membrii familiilor noastre, căci nici unul dintre noi nu dispune de mai mult ca 24 jug. cad.

Prin urmare nici nu ne-am putut închipui, că atunci, când în toată lumea plugarii primesc pământ, să se mai poată și lua din puținul nostru pământ.

Primul guvern român, care cu aprobare regală a adus primul decret de reformă agrară în spiritul hotărârilor dela Alba-Iulia, nici nu a luat măsuri pentru răpirea drepturilor noastre în chestia agrară.

Ajungând însă la stăpânire intoleranța națională, aceasta pe noi, membrii națiunii minoritare maghiare, na ne-a cruțat nici de cea mai mare lovitură, în era reformei agrare prin lege

a făcut cu puțință, ca prin marea ciuntire a gospodăriilor noastre, între împrejurările date, să ne pună în criză existența noastră.

Această împrejurare ne silește pe noi subsemnații, ca să ne anunțăm cauza la Liga Națiunilor.

Dar înainte de a trece la expunerea jicnitoarelor măsuri legale și la executarea acelorora, trebuie să expunem precedentele istorice ale situației noastre de aici.

Fosta guvernare maghiară în deceniul penultim al veacului XIX. a început o politică de colonizări.

Politica aceasta avea scop îndoit. Deoparte a dorit, ca să predee adevăratului lor destin, producției agrare, marile proprietăți ale statului, pe cari erau încă păduri sau cari erau teritorii rămase după tăierea pădurilor; de alta parte, ca aceleaș teritorii, de pe cari stăpânirea turcească de treisute de ani a exterminat populația maghiară, aflată aici de veacuri, să le restituie, barem în mică măsură, din nou la mână populației maghiare.

Nu e datoria noastră a judeca, dacă aceasta politică a statului ungar a fost corectă, dreaptă și îndreptățită? Noi n'am putut-o desaproba.

Noi numai atâta știm că la 1888 guvernul maghiar d. ex. în valea Begheiului a decis tăierea unei păduri de 21600 jug. cad. și noi mici proprietari plugari am cumpărat dela statul ungar teritor tăiat, plin de butuci, în general cu prețul zilei și am implinit datoriile luate asupra noastră prin contractele individuale.

Documentul – imprimat de colonizare, anexat sub A) și B) pe care de 20 ani îl păstrează, ca pe o relicvie scumpă, un ortac al nostru, conține condițiile de drept, în baza cărora s'a pregătit fiecare contract individual.

Exemplare originale ale contractelor semnate individual se găsesc la Direcțiunile Domeniilor din Arad respective din Cluj, iar copiile lor la autoritățile de Carte Funduară, căci mare parte în baza acestor contracte și până la ștergerea noastră intervenită mai la urmă, am devenit proprietari la Cartea Funduară.

Că în ce chip ne-am achitat de datoriile contractuale, fi-rește nu îndrăznim a o expune amănunțit: dar invocăm faptul, că datoria de achitare a rentelor ne-am implinit-o și față de statul român, care fără observare a primit dela noi ratele sca-

dente, și în livretele noastre aceste plăți le-a contat în favoarea noastră.

Știm și aceea, că aceasta colonizare a noastre nu a fost spre paguba populației române din jur. Am auzit, ce-i drept, plângeri, am auzit, că bărbații conducători ai Românilor în adunările județene au reclamat chestia colonizării, dar am luat cunoștința și de aceea, că în baza ordinului Nr. 49494/1892 a Ministerului de Agricultură ungar, comunele române învecinate au ajuns la teritoriile necesare pentru pășune, în cele mai multe locuri pentru 1 jug. asemenea teritoriu aveau să plătească arendă anuală de 2 Coroane.

Ca să amintim numai exemple, dintre vecinii noștri comuna Cutina a primit 620 jug., comuna Fădimac 425., comuna Bălinț 101, comunele Nevrincea și Cliciova laolaltă 197 jug. pe lângă indatorirea de a plăti de jug. 2 Cor. arândă. Dela colonizarea noastră numai din teritoriile ținătoare de regiunea agricolă Lugoj, 53 comune române a ajuns să primească pământ sub stăpânirea maghiară. La predarea imperiului aceste 53 comune erau în posesiunea alor 12129 jug. cad. asemenea pământ și pentru acesta plăteau în total 49781 Cor. arândă anuală, adică media 4 Cor. 10 fil. de jugăr.

Noi totdeauna am trait în pace și bună înțelegere cu vecinii noștri români și putem spune fără a ne lăuda, că le-am oferit destule exemple de gospodărire rațională. N'am împiedecat progresul lor material, ba cu exemplul nostru de multe ori l-am promovat.

Dar oricare ar fi efectul colonizării noastre pe aceste locuri, chiar dacă prin aceasta ar fi suferit pagubă populația română, chiar și atunci răspunderea pentru aceasta privește pe alții, nu pe noi și a ne ruina materialicește pe noi pentru aceasta politică, nu poate fi îndreptățită nici o putere de stat, mai vârtos atunci, când prin executarea legii pentru reforma agrară nevoia de pământ a populației române interesate poate fi mulțumită fără restricții, și dacă nu ni-se iau micile noastre pământuri.

Precum se vede diu §. 26. al documentului de colonizare anexat sub A) și B) cât ce s'a făcut diviziunea la Cartea Funduară a noilor coloniști și noi am plătit prima rată a prețului de cumpărare, statul ungar ar fi fost dator, în baza §. 16. al legii V. din 1894 referitoare la colonizări, numai decât să ne înscrie cu numele la Cartea Funduară, să ne facă și proprietari

după Cartea Funduară. La o mică parte a comunelor colonizate s'a și făcut. La cele mai multe comune însă, din trăgăneli administrative, aceasta s'a executat numai în primăvara anului 1919, când pe lângă controlul trupelor franceze așezate aici, funcționau încă cu depline atribuțiuni, autoritățile maghiare. Aceasta împrejurare a avut pentru mulți dintre noi, urmări fatale, deși în aceasta chestie noi nu suntem vinovați de nici o neglijență ori nepăsare.

După acestea putem trece la dispozițiile celor două legi atât de jicnitoare pentru noi.

Una dintre acestea, cea apărută în Monitorul Oficial Nr. 93. din 1921. (anexa C, traducerea anexa D), ca lege generală pentru reforma agrară; cealaltă e cea apărută în Monitorul Oficial Nr. 172. din 1921. (anexa E. traducerea anexa F.) aceasta din urmă noi pe scurt o numim legea de deposedare a coloniștilor.

Art. 10. din legea generală pentru reforma agrară e aceea, care pe noi ne jicnește peste măsura. Acest articol spune că: „Loturile celor colonizați după 1. Ianuarie 1885 se expropriază până la limita lotului fixat în regiune pentru improprietărirea îndreptățiților dela art. 86.” (a se citi corect 92.) La acest articol al legii Regulamentul pentru aplicare adaogă: „Prin colonizări în sensul acestui articol, se înțelege împărțirea pământului atât către personale aduse din alte regiuni, cât și către localnici.

Nu intră în această dispozițiune loturile de colonizare trecute în proprietatea terțelor persoane, afară de cazurile de moștenire”.

Cele 24 comune coloniste din părțile Ungariei trecute la România toate fie în întregime, fie în parte, au fost înființate după 1885.

Deci în baza acestui articol de lege și a Regulamentului de aplicare original, pe titlul „reformă agrară”, se poate lua din pământul nostru de 16–24 jug. cad. atâta, că pe seama noastră să rămână numai așa numitul „lot tip”, stabilit în regiunea noastră, adeca 1–7 jug.

Art. 50. din această lege generală pentru reforma agrară stabilește, ce despăgubire se dă pentru pământele expropriate. Conform acestuia: prețul de despăgubire, ce se va plăti de jugăr, se stabilește după felul exploatării și după calitate. Ca bază poate servi orice elemente de apreciere: prețul de vânzare al pământului în localitate și în vecinătate în anul 1913;

prețul de arendare în regiune capitalizat cu 5%; evaluările făcute de instituțiile de credit; venitul net la jugărul cad., impozitul fonciar și orice alte date din ultimii 5 ani până la 1913. În nici un caz însă prețul nu va trece peste prețul din 1913. Socoteala se va face în lei. Pentru stabilirea prețului leul se consideră egal cu coroana. Face excepțiune pământul întrebuintat la înființarea sau completarea pășunilor comunale, al cărui preț se socotește considerându-se leul egal cu două coroane.

În sensul acestui articol din lege prețul în aur din 1913 al pământului nostru exprppriat îl primim acum în monetă-hârtie.

Că ce înseamnă asta pentru noi, o ilustrăm cu un exemplu. Sub G) anexăm un tablou, care cuprinde destul de amănunțit datele referitoare la comuna colonistă Moșnița.

La Moșnița colonizarea s'a făcut în 1903. S'au înființat 110 gospodării coloniste, fiecare dintre ele având 24 jug. cad. Afară de acestea 10 coloniste muncitorii interni au primit fiecare câte 4 jug. și 90 lucrători de fabrică și altfel de lucrători dela oraș au primit în hotarul Timișorii câte $1\frac{1}{2}$ jug.

Prețul de cumpărare al locurilor de gospodari a fost 7940 cor. Din acesta înainte de tragerea la sorți a trebuit să plătească fiecare colonist câte 1000 Cor. care sumă în multe cazuri a fost prețul de vânzare al micii proprietăți vândute aiurea ori toată moștenirea. După suma rămasă a fost de plătit în primul an 2%, în al doilea 3% camătă, în anii următori timp de 50 ani trebuia plătit ca amortizare de capital și camătă, 323 Cor. 06 fil.

Precum se vede din tabloul anexat sub G), marea majoritate a coloniștilor, din prețul de cumpărare Cor. 7940 a plătit sub stăpânirea maghiară 5546 Cor., sub stăpânirea română 1292 Cor., așa că restanța a rămas numai 1102 Cor. Dar chiar cel ce a plătit mai puțin sub spăpânirea maghiară, și acela a vărsat în vistieria statului maghiar 2355 Coroane aur.

După datele dela bursă, la noi în anul 1903 prețul grâului la 1903 a fost media 16 Cor. Deci coloniștii din Moșnița plătind deja la tragerea cu sorți 1000 Coroane, au dat statului echivalentul la $62\frac{1}{2}$ q. grâu. De atunci au amortizat anual cam 100 Cor., total 1500 Coroane aur aceia, cari mai puțin au plătit.

Dar dupăce între 1903 și 1918 prețul grâului a fost media 21 cor., urmează că au mai dat ca amortizare echivalentul la 76 q. grâu, adeca total echivalentul $138\frac{1}{2}$ q. grâu, pe lângă

carnele plătite regulat. Azi după prețul cerealelor dela București, grâul face 1250 Lei de q., adecă suma plătită reprezintă Lei 173125, ceea ce în media e de jugăr Lei 7213.

Și s'a stabilit de jugăr 1000 Lei, adecă toți acei gospodari coloniști, cari mai puțin au dat, și acelora împreună cu pământul expropriat, li-se iea $\frac{6}{7}$ părți din capitalul investit, chiar ne mai prețuind opera de îmbunătățire a pământului. Iar colonistul, care s'a grăbit cu amortizarea, a pățit-o cu mult mai rău și decât aceștia, precum adeverește calculul prezent.

Prin urmare, până ce alți plugari pentru o mică contra-valoare ajung la avere, tot atunci aceeaș lege agrară nouă ne iea din averea proprie, deși precum dovedesc și cele expuse, noi nu am primit nimic de cinste, noi pe banii noștri am cumpărat pământ pe lângă condiții favorabile. Dacă condițiile favorabile pot servi titlu, ca să se anihileze urmările juridice ale obligațiunilor de drept privat, atunci toată reforma agrară nu va produce, decât asemenea rezultate, ceea ce în definitiv duce la totala nesiguranță a dreptului de proprietate.

Ceealalta lege jicnitoare, care ne aranjază și mai fără milă, e așa numita lege de deposedare a coloniștilor.

Pecum am amintit, statul maghiar în cele mai multe cazuri numai în primăvara anului 1919 și-a executat, prin organele în funcțiune aici, datoria înscrisă în lege (Art. V. Nr. 16. din 1894) de a înregistra la Cartea Funduară individual, pământele comunelor coloniste.

Când s'a înfăptuit aici la noi stăpânirea română la sfârșitul lui Mai 1919., când puterea publică s'a deprins deja prin funcționari români în numele regelui român, noi eram deja în Cartea Funduară pentru că avusem la aceasta drept necondiționat.

Organele puterii de stat române au pornit acțiuni împotriva noastră în fața judecătoriilor române, ca prin procese să se constate, dacă după drept am ajuns în registrele de evidență?

Cum înse înaintea oricărui jurist era clar, că înregistrarea noastră la Cartea Funduară s'a făcut în baza dreptului câștigat demult, guvernul Avarescu a votat prin parlamentul său lipsit de opoziție, legea publicată în Monitorul Oficial Nr. 172 din 1921, în baza căreia apoi, fără orice proces, autoritățile de Carte Funduară pur și simplu ne-au șters numele și la imobile noastre au introdus din nou dreptul de proprietate al statului.

Anume, aceasta lege declară de drept și de fapt nule toate.

tranzacțiile juridice, de orice natură ar fi acelea, pe cari le-a făcut fie guvernul ungar, fie organele aceluia, fie orice altă persoană sau orice alt organ după 1 Decembrie 1918 și întrucât nu s'a făcut prin ministerul competent al guvernului român. Mai departe, toate tranzacțiile juridice, de orice natură, cari deși s'au făcut înainte de 1 Dec. 1918 n'au fost trecute la Cartea Funduară, sau a căror trecere ulterioară în Cartea Funduară s'a făcut fie fără autorizație, fie cu autorizația oricărui alt organ și nu a ministerului competent din guvernul român sau în baza unui deciu al Consiliului Dirigent, care a rezultat din desbaterea acelu Consiliu.

Prin urmare legea aceasta declară, că imobilele, pe cari nu imperiul român le-a înregistrat individual în Cartea Funduară, fără ori ce sarcină revin în proprietatea statului, fără ca statul să fie obligat la restituție de orice natură, fie în ce privește plata prețului fie în ce privește despăgubirea.

Iacă dar, că până ce dându-se curs proceselor, chiar în cel mai rău caz ar fi putut înceta dreptul nostru de proprietari după Cartea Funduară, dacă Statul ar fi putut dovedi, ca în învălmășeala vremilor revoluționare înregistrarea noastră la Cartea Funduară s'a făcut în mod ilegal, acum legea prezentă nu numai titlul nostru de proprietari la Cartea Funduară îl desființează, ci pentru simplul fapt, că s'a făcut aceasta înregistrare, ne nimiceste, fără despăgubire, dreptul de proprietate câștigat cu zeci de ani înainte și îndiscutabil.

Nici somitățile de juriști români nu a crezut, că poate lua ființă o asemenea lege într'un stat de drept. Au căutat să o explice, că aceasta lege nu poate fi aplicată, decât în caz de turpis cauza. Dar aceasta o combate însaș legea și durere, aplicarea ei în curs.

Anume legea are și prevederi pentru tranzacțiunile de drept cari s'au făcut, s'au aprobat ori s'au înregistrat la Cartea Funduară între 18 Octombrie și 1 Decembrie 1918, deși pentru acel timp nu se poate trage la îndoială legitimitatea stăpânirii maghiare aici.

Pentru aceste tranzacțiuni de drept declară, că dacă s'au făcut în acest timp prin guvernul maghiar ori prin organele aceluia, fie că s'au înregistrat la Cartea Funduară, fie că nu, ele sunt și rămân de drept și de fapt nule, dacă n'au fost anun-

țate conform Art. 2 din decretul Consiliului Dirigent VII/1919, până la 30 Iunie 1920 și nu s'au aprobat prin puterea de stat română. Anume, la tranzacțiunile de drept încheiate în acest timp, conform legii prezumpțiunea e, că s'au încheiat în defavoarea statului român și ele sunt nule, până nu se infirmează prezumpțiunea. Iar remediu de drept nu dă legea, decât la tranzacțiunile încheiate în acest din urmă timp, ceea ce adeverește și mai mult, că asupra imobilelor înregistrate după 1 Dec. 1918 necondiționat voiește să nimicească dreptul de proprietate deja câștigat.

Din capul locului nu suntem în măsura de a intra în discuții cu aceasta lege, asta nu mai intenționează să facă reformă agrară, ci răstoarnă principii de drept milenare.

Cât ce am luat cunoștință de aceste, două legi, ca supuși loiali ai statului român mai întâi prin presă am atras atențiunea publicității asupra faptului, că în ce situație ne-a adus pe noi seducerea răutăcioasă și neorientarea juridică a câtorva parlamentari, dar mai târziu ne-am decis să mergem chiar la guvern și la Parlament, ca lămurind situația noastră, să mijlocim schimbarea articolilor de lege.

În Aprilie 1922 ne-am prezentat înaintea președintelui Senatului, care ne-a promis dreptate, ne-am prezentat înaintea Dlui Orleanu, președintele Camerei, care a declarat, că art. 10 din legea pentru reforma agrară, jicnitor pentru noi, îl ține de o măsura demagogică, care are nevoie de îndreptare. Ne-am prezentat înaintea Dlui Ministru al Agriculturii Constantinescu, care a declarat, că găsește de imposibil, ca din o proprietate așa mică, cum e noastră, să se mai și iee. Pe urmă, memoriul nostru l-am depus și la Palat, dupăce nefiind Maiestatea Sa acasă, nu am primit audiență. Am făcut deci totul, ca să se saneze doleanțele noastre, durere, inzădar pentrucă în toamna anului 1922 s'a început exproprierea efectivă în temeiul menționaților articoli de lege jignitori.

Comisiunile de ocol, cari au decis în prima instanță în chestii de expropriere, au adus cele mai variate decise. A fost (d. ex. la Lugoj), care e anunțat, că nu este ce se expropria, pentrucă pe imobilele tuturor coloniștilor deja s'a trecut înapoi dreptul de proprietate la Cartea Funduară pe stat. In alte locuri s'au judecat cauzele individual și s'a lăsat fiecăruia, care a fi-

gurat la Cartea Funduară înainte de ștergere, 1-7 jug. Așa s'a întâmplat la Moșnița. Iarăș la alții, fără considerare la aceea, câți au fost la Cartea Funduară, câte unei familii i-au lăsat lotul tip, cantitatea ce revine fiecărui îndreptățit: 1-7 jug.

Comisiunile agrare județene în a doua instanță au procedat ceva mai unitar și în tot locul a lucrat în baza exproprierii individuale.

Dar sunt comune, în cari comisiunea județeană (instanța a doua) încă nici n'a adus decis. Unde s'a făcut aceasta, ca la Moșnița, Ferihaz, Recaș, acolo nu mult în urma sentinței coloniștii au fost puși afară de posesie și pământele lor au fost împărțite între îndreptățiii la pământ din învecinatele comune române.

În asemenea condiții, cu o agitație ușor de înțeles, am așteptat decisul instanței a treia, care s'a și adus deja în chestia comunelor Ludoșul-de-Murăș și Zenta-nouă. În ambele comune au rămas coloniștilor câte 4 jugăre pământ arător.

Durere, sentința instanței III. relativ la aceste două comune n'o putem anexa, pentrucă nu s'a emis încă. Dar putem anunța, că d-l subsecretar de stat la domenii, Cipăianu a declarat între coloniștii Ludoșului, că în toate comunele ie rămâne coloniștilor numai lotul tip de pământ arător, adecă 1-7 jugăre.

Dupăce astfel din loc oficios am luat cunoștință de aceea, că guvernul s'a decis la un pas atât de fără milă, dupăce în acest sens s'a și aranjat chestia alor două comune, dupăce în mai multe comune deja în baza sentinței instanței II. care a lăsat numai 4 jugăre pământ arător, celalalt pământ arător s'a luat coloniștilor, nu ne-a rămas altă nădejde, decât ca Liga Națiunilor să se îndure de noi și să roage guvernul nostru, ca și față de noi să se afirme spiritul dreptății și al egalității cetățenești.

Înainte de a încheia expunerea noastră, trebuie să atragem atențiunea încă asupra alor două împrejurări. Am fost neîndreptățiii și la conșcrierea îndreptățiiilor la pământ. Când s'au pornit conșcrierile, cea mai mare parte a fiilor noștri a fost neglijată la tablou pe motivul, că noi părinții avem pământ. Acum cea mai mare parte a aceluia ni-se ia și nouă, așa că în multe cazuri rămâne câte un jugăr arător pentru câte un copil. Mai

târziu în vre-o două locuri s'au făcut tablouri suplimentare, dar în foarte multe locuri nici aceasta nu s'a făcut.

D-l Ministru al Agriculturii și Domeniilor Constantinescu în ședința Senatului dela 10 Novembrie 1923 a făcut declarația că în Ardeal, în zona dela Timiș-Torontal peste Arad până la Satumare, pământele expropriate s'au rezervat spre scopul, ca acolo să se colonizeze românii de peste hotare și dela munți, pentrucă – zicea – acest pământ expropriat li-se cuvine numai acelora, cari reprezintă leagănul naționalismului român.

Cuvintele dlui Ministru Constantinescu au fost însoțite de aprobări. Le au aprobat și senatorii, cari la timpul său au votat art. 10 din Legea agrară, care ordonă exproprierea pământelor noastre, pentru că au găsit baza morală în aceea, că guvernele maghiare ne-au colonizat pe noi în locuri, cari cădeau în hotarele unor comune locuite de români.

Colonizarea anunțată de dl Ministru al Agriculturii Constantinescu s'a și început și în județele pomenite se dau românilor colonii de câte 16 jug. ba și mai mari, tot atunci, când nouă ni-se ieau pământele cumpărate prin contract, în mare parte sau total plătite. Aceasta nu o putem explica cu alt ceva, decât cu aceea, că guvernul nostru pe noi, cari ținem de minoritatea maghiară, ne privește ca cetățeni de categoria a doua, a căror interese sunt subordonate celor ce țin de neamul românesc.

Am încercat totul, ca să ne înduplecăm guvernul pentru un alt decis. N'am putut ajunge la rezultat acasă, de aceea în deplina credință cătră statul nostru, cu onoare anunțăm procedura guvernului nostru.

Această gazetă se redactează de aparținătorii minorității maghiari. Deoarece însă credința noastră este, că chestiunea minorităților prezintă un interes general, cu plăcere dăm loc oricărei comunicări privitoare la minoritățile de rasă, religiunea și de limbă.

Către opinia publică a țării!

Sistemul ultimelor alegeri parlamentare a împiedecat pe evreii din Ardeal să-și spună părerea la Cameră prin reprezentanții lor. Cuvântul de protestare al evreimei din Ardeal a fost exclus din Senat și Cameră, unde, zi de zi, se votează proiecte de legi ce primejduesc existența ei de popor, culturală și economică. Deoarece în preajma discuțiilor parlamentare în jurul proiectului de lege asupra învățământului particular, ce amenință soarta viitoarelor generații, nu ne-am putut spune cuvântul nostru de protestare în fața Corpurilor legiuitoare, – noi îl vom rosti în fata judecății opiniei publice din întreaga țară.

Deși nimic nu justifică graba, Camera și Senatul au votat urgența în ceia ce privește dezbaterea proiectului de lege asupra învățământului particular al domnului ministru Anghelescu. Apelăm la opinia publică sănătoasă din țară și cerem ajutorul ei pentru salvarea drepturilor noastre umane și culturale.

Acest proiect de lege vrea să dispună de noi, dar fără noi.

La tratativele pregătitoare ale acestui proiect, comunitățile evreiești și asociațiunile ce susțin școlile evreiești din Ardeal nu au fost invitate, deși invitația a fost trimisă tuturor celorlalte minorități. Aceasta constituie o desconsiderare conștientă a drepturilor noastre umane și cetățenești.

Trebue să protestăm contra acestui proiect de lege care vrea să lifereze constatarea falsă și înjositoare pentru noi, – fără de păreche în istoria legiferărilor – că evreimea n'are limbă maternă și, din acest motiv, limba maternă a evreilor este întotdeauna limba statului. În expunerea de motive aceasta măsură este sprijinită cu falșul argument că, neavând evreimea limbă națională, ea este obligată în orice stat să recunoască limba statului drept limbă maternă. Intr'un stat cultural nu poate fi tolerată asemenea încălcare brutală a demnității omenești. Ca toți evreii din lume, oriunde s'ar afla ei, și noi avem o limbă

maternă, precum și o limbă națională. Aceasta este limba ebraică renăscută. Și nimeni nu ne poate discuta dreptul de a o întrebuința ca limbă de predare în școlile noastre.

Acest proiect de lege jicnește grav populația evreiască din țară chiar și prin principiile lui. Dispozițiile proiectului confiscă cele mai elementare drepturi ale noastre. Posibilitatea dezvoltării noastre culturale devine problematică și nimicește întregul nostru sistem școlar.

Proiectul confiscă dreptul de publicitate al școlilor noastre. Ne răpește dreptul de a ne dirijui și supraveghea școlile, punându-ne toate instituțiile sub o tutelă culturală.

Cu toate că Constituția, legile și dispozițiunile aici referitoare a tratatelor de pace asigură dreptul minoritarilor de a-și înființa școli de orice fel, acest proiect de lege interzice categoric înființarea școlilor de preparandie evreiești, făcând cu neputință să avem în viitor profesori și învățători în școlile noastre primare și civile; un articol al legii oprește comunitățile evreiești să susțină școli civile și industriale, ceiace confiscă posibilitatea copiilor noștri de a-și însuși o educație practică. Nu este mai favorabilă nici situația școlilor noastre primare creiată de acest proiect, care așazicând face imposibilă înființarea școlilor noi și supune existența și ființarea școlilor vechi bunăvoinței forurilor administrative.

Proiectul de lege, invocând pretextul statificării, face posibilă confiscarea averilor noastre școlare, ceea ce amenință cu o permanentă criză comunitățile și asociațiunile noastre susținătoare de școli.

Noul proiect de lege nu numai că refuză școlilor minoritare ajutorul statului, – la care ajutor însă evreeii ar avea tot dreptul în proporție cu impozitele ce le plătesc – ci, prin obligativitatea examenelor, le supune unui adevărat impozit cultural, ce apasă asupra minoritarilor din Cluj, de pildă, cu circa un milion lei anual. Față de aceasta și taxele pentru susținerea școlilor devin dependente de aprobarea ministrului. În urma acestei dispozițiuni susținătorii de școală sunt la discreția ministrului și, eventual, lipsindu-i de posibilitățile materiale de susținere a școlilor.

Iată cum se prăbușesc în urma acestor dispozițiuni: toate instituțiile noastre culturale: școlile noastre primare și civile, pe

carele susținem de zeci de ani cu jertfe imense, precum și școlile noastre secundare înființate de noi sub regim românesc și a căror ajutorare ne-a fost de atâtea ori promisă, verbal și în scris, din partea autorităților.

Acest proiect însă nimicește și școlile evreiești speciale, ce servesc scopurile învățământului religios, școli ce de mii de ani au fost baza menținerii tradițiilor evreiești: și anume, școlile Cheder și Jesiva. Nici chiar asupririle religioase din evul mediu nu au ajuns până la violarea în ființa lor a școlilor evreiești. Propaganda religioasă și libertatea învățământului religios au fost asigurate întotdeauna și fără limitări. Acest proiect de lege însă, dimpotrivă, nu dă voce decât pentru înființarea azilelor religioase. Și aceasta însă numai pentru copii de cinci-șapte ani, a căror susținere o leagă de asemenea de condiții absolut imposibile.

Proiectul obligă pe copii de cinci-șapte ani să învețe două limbi în același timp, cece este o imposibilitate pedagogică. Limba de predare nu poate fi decât ebraica, sau limba română. Este exclusă deci întrebuințarea limbei jiddis, probabil din motivul că limba de predare a școlilor Cheder a fost, secole de-arândul, limba jiddiș. Proiectul de lege pretinde de la învățătorii asilelor religioase calificare de director, aprobată de ministru. Aceasta pretenție nu poate fi de loc satisfăcută, căci catiheți de acest fel – considerând că pentru aceasta este necesară o calificare specială religioasă – nu se prea pot afla în întreaga țară.

Astfel, dacă proiectul devine lege, sistemul școlilor evreiești este expus nimicirii totale. Domnul ministru Anghelescu s'a îngrijit însă în proiectul Domniei Sale să nu ne putem instrui copii nici în alte școli. Proiectul de lege al dlui ministru Anghelescu oprește înscrierea copiilor noștrii și în școlile altor confesiuni. Aceasta e păgubitor din punct de vedere uman și cultural nu numai pentru că nu are precedent în trecut, dar și pentru că, în împrejurările actuale, în școlile statului nu este loc suficient pentru toți copiii noștrii.

Aceste dispozițiuni depozedătoare de drepturi menite să pregătească în mod sistematic degradarea culturală a evreimei, tind la falimentul nostru cultural din toate punctele de vedere.

Cu încredere neștirbită în poporul român și conduși de năzuința de a ne educa copii în spirit corăspunzător pentru a

deveni cetățeni credincioși ai acestei țări, gata de orice jertfă și pentru cultura românească și având convingerea neșrămutată că cultura românească nu are nevoie de aspirarea altor culturi căci se va desvolta și va înflori și fără de aceasta, rugăm pe toți oamenii de cultură cu vre-un rol în conducerea țării să ne ajute, în neputința noastră, să ne salvăm școlile și cultura milenară și să împiedece ca acest proiect reacționar să devină lege românească.

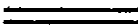
Evreimea din Ardeal, de când cu întronarea regimului românesc a avut o atitudine cât se poate de loială chiar și când ordonanțele școlare au fost păgubitoare pentru noi, supunându-se tuturor dispozițiilor ce ne deposedau de drepturi. Că aceste dispozițiuni deposedătoare de drepturi au fost lipsite de bază legală, reiese clar azi, deoarece d. ministru Anghelescu numai acum vrea să le transforme în legi. – Acum însă când vedem că suntem amenințați să pierdem toate valorile noastre, vom recurge la toate mijloacele legale pentru a ne salva drepturile noastre asigurate în Constituție și în tratatele de pace.

Anunțăm luptă fără încetare contra proiectului de lege al dlui ministru Anghelescu, pe care îl facem răspunzător pentru toate consecințele acestei lupte și care n'a crezut de cuviință să ne asculte atunci când a pregătit proiectul de lege atât de important pentru interesele noastre vitale.

În aceasta luptă dreptatea este cu noi și, de aceea, noi simțim că avem de partea noastră întreaga opinie publică a țării și că suntem aprobați atât de frații noștrii minoritari, cât și de intelectualimea românească, de la care așteptăm cu încredere să ne vină în ajutor în lupta pentru existența noastră culturală.

Cluj, la 12 Mai 1925.

**Comitetul executiv a Uniunii Naționale
Evreiești din Ardeal.**

O demnă protestare.

Organele supreme ale bisericilor catolice, reformate și unitare din Ardeal (cu un trecut atât de distins) au avut iarăș o zi istorică la 14 Mai a. c.

În urma faptului trist și frapant, că dl Ministru al Instrucțiunii prin proiectul de lege prezentat deja asupra învățământului particular, cu o lovitură nimicește libertatea și existența școlii confesionale, s'a ivit necesitatea ca bisericile ardelene în cea mai solemnă formă să-și spună părerea lor. De aceea organele supreme al tuturor trei bisericilor, sub presiul episcopilor lor, au ținut în 14 crt., orele 11., adunare la Cluj, în care absolut unanim s'a adus următoarea moțiune:

1. Prezentul proiect de lege calcă în picioare dreptul Bisericii lui Hristos, bazat pe misiunea ei apostolică de a susține școli și îngreuiază ori chiar calcă în picioare îndeplinirea datorilor ei în această privință.

2. Prin monopolul de stat al unei culturi restrânse la idealul educației naționale și prin octroiarea aceleia asupra tuturor cetățenilor împiedică a se servi prin cultura religioasă morală a lui Hristos, umanitarismul universal ca comunitatea frățască a fiilor lui Dumnezeu.

3. În lipsa unui ideal religios creștin, servește în chip necesar contrastele urii, volnicia puterii.

4. Conducerea școlilor actuale o scoate din mâinile bisericii, care le susține și prin aceasta face imposibilă pentru biserică, ce le susține îndrumarea în spirit religios a educației din școlile noastre.

5. Prin oprimarea culturii în limba maternă „le fură sufletele” (Iorga) copiilor minoritari și prin aceasta caută să slăbească în ei credința cătră biserică lor.

6. Pauperizării materiale a minoritarilor adaogă regresul cultural al acelora.

7. Eludează drepturile minoritare asigurate prin tratatele de pace, cu deosebire articolii 9, 10, 11 a tratatului minoritar de Paris dto 9. Decemvrie 1919 și principiul fundamental al hotărârilor dela Alba-Iulia, că în România fiii tuturor neamurilor se vor instrui prin învățătorii proprii, în limba proprie.

8. Cassează autonomia școlară de 400 ani a bisericilor, conform căreia școlile primare, secundare și superioare ale bisericilor, ca instituții în strânsă legătură cu dreptul liberului exercițiu ai religiei și ca organe de autoconservare ale bisericii, aparțin cu totul de trupul bisericii și stau sub autoritățile bisericești.

9. Rezervă multe uși deschise și ascunse pentru absolutismul ministerial, prin cari și dispozițiile mai dulci ale acestui proiect se pot face fără efect sau se pot înlătura, și pe urmă:

10. Chiar pregătirea și felul de desbatere parlamentară e lipsită de temeinicia dorită.

În temeiul acestora cu unanimitate declară că:

a) Ține fără șovăire la vechiul drept autonom referitor la înființarea susținerea, conducerea și administrarea de școli, garantat bisericii noastre și prin §. 9. al Tratatului minoritar de Paris.

b) Protestează împotriva proiectului de lege asupra învățământului particular, care călcând în picioare toate aceste drepturi, tinde în realitate la desființarea școlilor confesionale minoritare; atacă în fundament valorile etice reprezentate prin instituțiile incredințate nouă, libertatea bisericii și drepturile noastre omenești, chiar din cauza aceasta și din cauza gravelor dispoziții cuprinse în acela, mai departe din cauza legii învățământului primar de stat și a măsurilor guvernului, vede imposibilă executarea aceluia pentru biserica noastră.

c) Cu recunoștință și aprobare iea act de aceea, că bisericile maghiare pe cale presidială de urgență provoacă atențiunea Consiliului suprem al Ligii Națiunilor asupra pericolelor, cari amenință cu desființare drepturile minoritare ale celor trei biserici, – cu deosebire cele garantate în articolii 9, 10, 11 ale Tratatului de Paris;

d) aprobă circularile trimise comunităților și invită pe cei interesați să procedeze în conformitate cu ordinele primite;

e) prin petiția aici prezentată și aprobată se adresează

cătră ambele Corpuri Legiuitoare române și cu umila cerere
cătră Maestatea Sa;

f) îndrumă consiliul eparhial, că în baza drepturilor ce rezultă din legile țării și din tratatele internaționale, la timp și în chip potrivit să caute remediu asupra doleanțelor atât în general, cât și în fiecare caz concret, și la Liga Națiunilor;

g) autorizează autoritățile supreme ale celor trei biserici, ca în sprijinul acestora la timp și în chip potrivit să se adreseze, printr'un manifest, națiunilor culte ale lumii, în primul rând fraților de credință, expunând nizuințele de aici de a ne nimici pe noi și căutând ocrotire potrivită față de acelea;

h) întrucât acest proiect ar deveni lege fără esențiale modificări favorabile, bisericile cu supunere creștinească vor suferi, ce-i drept, suferințele nedrepte, dar numai până atunci, până când forța conștiinței nu le va dicta, că „trebuie a asculta pe Dumnezeu mai mult decât pe oameni”. (Faptele Ap.)

i) iar în aceste momente istorice cu inimă plină dă îngrijorare reimprospetează scumpa amintire a luptelor, suferințelor și jertfelor părinților noștri și își exprimă nădejdea sigură, că poporul maghiar al Domnului Hristos, rămas în România va fi demn de părinții săi atât în ce privește suportarea suferințelor, cât și în ce privește aducerea jertfelor și arătarea perseveranței și puterii isvorite din credința în Pronia Dumnezească!

Dumnezeu să ne fie de ajutor!

Dacă în redactările noastre vor obveni oareșicari greșeli gramaticale sau de topică, rugăm onorații noștri cetitori, să fie cu considerare la aceea, că fiind crescuți și aderenți ai culturii maghiare, în decurs de 4 ani ne-a fost imposibilă însușirea mai perfectă a limbii române și astfel sperăm, că eventualele erori vor fi scuzabile, drept răsplată a stăruințelor noastre serioase.

Director și redactor răspunzător: dr. Elemér Jakabffy.

Tipărit: Husvéth și Hoffer, Lugoj.